

ET KORT SVAR TIL SØREN LUND

af
Ib Ulbæk

Jeg er beæret over, at min tretten år gamle kritik (Ulbæk 1997) af dengang aktuelle danske introduktioner til semiotikken er blevet genstand for Søren Lunds omhyggelige kritik og tilbagevisning. Jeg fornemmer, at vi enige i noget af denne kritik, der, som sagt, er rettet mod danske semiotikere. Men Søren Lund mener ikke, at det betyder, at semiotikken som sådan rammes, fordi en mere præcis og detaljeret læsning af udviklingen i Charles S. Peirces teoriudviklinger hen over alle de mange år viser, at Peirce har svaret på mine indvendinger. Og det er så det, hans artikel går ud på. Jeg har fuld forståelse for, at man skal have sine helte. Man vandrer i deres fodspor, og nogle få af os formår at vandre til der, hvor de ender, og gå videre derfra. Andre når kun et stykke af den oprindelige vej. Søren Lund har, så vidt jeg kan, se et godt greb om Peirce, og udviser i artiklen en sund dømmekraft og evne til kvalificeringer, så mon ikke han vil nå langt – også selv om Peirce har travet i mange retninger?

Men jeg mener ikke, selv efter at have læst Søren Lund, at semiotikken står til at redde. Semiotikken har ikke en konsistent tegnteori (jeg tillader mig at henvise til den oprindelige artikel, Ulbæk 1997). Det forhold bliver der ikke rettet op på hos Søren Lund. Jeg vil i det følgende kort vise, at de to hovedindsatser, Søren Lund bidrager med, ikke retter op det forhold. De to hovedindsatser vedrører objektbegrebet og her skellet mellem umiddelbare og dynamiske objekter, og den ultimative logiske interpretant.

For at forklare Peirces skel mellem dynamisk og umiddelbart objekt giver Søren Lund et eksempel:

Antag at jeg udbryder: 'Se lige den morsomme måde fyren dér går på'; men som personen kommer tættere på, fremgår det,

at det er en kvinde, ikke en fyr. Der var således tale om et vist mål af sandhed i min konstatering (en person kommer imod os), nok i hvert fald til at gøre os i stand til at reidentificere det samme individ og opdage, at min beskrivelse af hende som fyr er forkert (...) Således er der et dynamisk objekt og et umiddelbart objekt. Det sidstnævnte er måden hvorpå det dynamiske objekt er repræsenteret; og opdelingen er foretaget ved at korrigere repræsentationen (SL, s. 40).

Men den går ikke, Granberg. Det er en helt ubegribelig objektfordobling. Jeg medgiver gerne, at nogen har repræsenteret fyren forkert, men at der skulle være tale om at denne repræsentation er et objekt i nogen som helst ontologisk forstand med nogen som helst relation til den virkelige kvinde, kan jeg ikke se. Det er iagttagers forestilling og dermed en egenskab ved denne person, ikke et selvstændigt objekt. Peirces position minder, så vidt jeg kan se, om de neo-hegelianere, som Russell tilbageviste i sin berømte artikel, 'On denoting' (Russell 1905). Der var man fanget i en ekstrem realisme, hvor alle beskrivelser for at betyde måtte referere. Derfor var der også et gyldent bjerg for at udtrykket 'det gyldne bjerg' kunne have et indhold. Og da sætningen 'det gyldne bjerg eksisterer ikke' er sand, rodede man sig ind i det paradoks, at så måtte der eksistere entiteter, som ikke eksisterer. Disse objekter fik så en særlig ontologisk status. Men det gjorde Russell kål på, og de har ikke siden haft deres gang på jorden. Jeg kan ikke se, at fordi der fejlkategoriseres, mand for kvinde, at man så for at forklare dette skal gøre nogenlunde det samme. Man vil ikke have et objekt med den modsigelsesfulde karakter både at være mand og ikke-mand, i stedet får vi så et objekt, som er to: et dynamisk og et umiddelbart. Et som er to; er det bedre?

Søren Lund er enig med mig i, at interpretanter af tegn, som selv er tegn, fører til en uendelig regres, og at Peirces teori herom fra 1868-69 derfor ikke dur (SL, s. 50). Men Peirces teori blev ikke stående herved, for i 1907 får han en ny ide. Der er en ultimativ interpretant, vanen, her glimrende forklaret af Søren Lund:

Således er betydningen af et ord ikke dets oversættelse til andre ord, men er snarere den praktiske betydning af at acceptere dets anvendelse til dette eller hint. Denne praktiske betydning er den ultimative logiske interpretant. Ultimativ, fordi det ikke kræver flere fortolkninger for at give betydning til det tegn, som det fortolker. Heraf følger det, at betydning ikke ender i 'uendelig regres' (Ulbæk 1997:116) eller 'the indefiniteness of reference' (Derrida 1974:49) eller 'unlimited semiosis' (Eco 1976:68-72).

Den ultimative logiske interpretant er således identisk med vanen (SL, s. 54). Og vi tager lige eksemplet med:

Hvis jeg fx tror, at kogepladen er varm, er jeg disponeret til at handle i forhold til den, dvs. at undgå den ud fra visse formål, men at omgås den ud fra andre. At besidde begrebet varme er ensbetydende med at være parat til at *danne* sådanne dispositioner (SL, *ibid.*).

I det tyvende århundrede var der flere teoriretninger, som var villige til at skrive under på sådanne formuleringer og eksempler. Pavlov, Skinner, Wittgenstein og i det hele taget folk med behavioristiske og/eller kulturalistiske tilbøjeligheder. Efter 1959 og Chomskys ætsende kritik af Skinners bog *Verbal Behavior* burde dette være fortid. Men jeg gentager gerne, for pointen er god. En persons vaner (*in casu* omgangen med kogeplader) kan måske nok vise noget om vedkommendes bemestring af et begreb, men er på ingen måde identisk med begrebet. I dette tilfælde: Viser omgangen med kogepladen noget om begrebet kogeplade eller begrebet varme? Og hvordan skelne? Vi kan bruge Pavlovs savlende hunde til at demonstrere det futile i at lade vaner være den ultimative interpretant. Den etablerede vane med at savle ved lyden af klokken – denoterer den klokke, føde eller slet ingenting? Hvad skulle afgøre det? Det kunne jo være vores vaner: at vi har for vane at tolke savlet som eksempelvis klokke.

Men er den vane ikke også ubestemt, for hvordan indser vi, at det er netop det vores vane er? Med andre ord: uendelig semiosis. Lad det ikke blive en vane! Men vigtigere end denne vits er det, at der er en kategorifejltagelse: at denotationsrelationen mellem begrebet varme og egenskaben varme er uforklaret ved henvisning til vaner. Det er lektionen fra Chomsky. Den gjaldt i 1959, og den gælder i dag, den gjaldt for Skinner, men den gælder også for Peirce og Søren Lund!

*Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet
Njalsgade 120
2300 København S*

Litteratur

- Russell, Bertand. 1905. On denoting. *Mind* 14.479-493.
Chomsky, Noam. 1959. A review of B. F. Skinner's *Verbal Behavior*. *Language* 35.26-58.